
R a s p r a v e

Sveučilište u Splitu
Katolički bogoslovni fakultet
e-mail: mvidovic@kbf-st.hr

UDK: 227.1 : 232.36
235.3 Paulus sanctus
Izvorni znanstveni rad
Primljeno 2/2010.

PAVAO – UZOR KRŠĆANSKOGA PONAŠANJA

Marinko Vidović, Split

Sažetak

Pošavši od činjenice da je Pavao jedini novozavjetni pisac koji poziva svoje naslovnike da ga oponašaju, istražili smo tekstove u kojima to čini. Budući da Pavao u svojim izvornim spisima nigdje izričito ne govori o sadržaju oponašanja – to će se pojaviti tek u deuteropavlovskim spisima – taj smo sadržaj mogli izvući samo iz širega konteksta njegovih poziva. Ustanovili smo da je sadržaj toga poziva uvijek usmjeren na Kristov križ koji je našao odraza u Pavlovu vjerovjesničkomu životu i koji, premda je Židovima sablazan a Grcima ludost, na različite načine očituje svoju spasiteljsku snagu upravo u konkretnim životnim situacijama pojedinaca i zajednice. Patnje zbog Evanđelja, zajedništvo a ne razdori zbog križa, novo vrjednovanje stvarnosti, potreba rada i zauzimanja za zemaljske stvarnosti, sve su to elementi sadržaja zbog kojih Pavao hvali ili poziva svoje naslovnike kad im sebe stavlja kao uzor ponašanja, odnosno oponašanja.

Ključne riječi: nasljedovanje, oponašanje, suoponašatelji, nevolje, trpljenje, progoni, služenje, postojanost, slabost, navještaj, navjestitelj, uzor, pashalno otajstvo, križ, istina Evanđelja, izgradnja tijela Kristova.

UVOD: NASLJEDOVANJE I OPONAŠANJE

Znajući da su svi novozavjetni tekstovi snažno kristologizirani, nije nimalo čudno da su u njima Krist i njegovo ponašanje ponuđeni i predstavljeni kao prvenstveni uzor ponašanja svima koji u njemu prepoznaju Sina Božjega, onoga u kojemu je Bog konačno zahvatio u ljudsku povijest, privodeći je spasenju. Svjesni i uvjereni da je Krist jedincati i neponovljivi lik u ljudskoj povijesti, novozavjetni autori nigdje ne pozivaju svoje naslovnike da budu identični Kristu, da se izjednače s njime i njegovim ponašanjem. Znaju da je čovjeku kao ograničenomu i smrtnomu stvorenju to nemoguće ostvariti. Kada žele u svojim naslovniciama probuditi, pročistiti ili ojačati već postojeću vjeru, poučiti ih, potaknuti ili ispraviti njihovo ponašanje najviše što mogu učiniti jest pozvati ih da budu Kristovi nasljedovatelji, da se stave na put kojim je on prošao, da budu “iza” Krista koji je prvak i vođa tog puta.

Takvo postupanje obilježava sve novozavjetne spise, posebno evanđelja. Kao primjer možemo uzeti najstarije, Markovo evanđelje kojim su se kao predloškom služila i ostala dvojica sinoptika. Kristov poziv ljudima da ga nasljeduju Marko¹ izražava glagolom ἀκολουθέω i prostornim hebraiziranim izričajem ὀπίσω μου.² Izričaji se nalaze u različitim epizodama i u različitim kontekstima evanđeoskoga izvještaja, a gotovo su uvijek vezani uz isti Isusov zahtjev. Upravljeni su kako Isusovim učenicima, posebno Dvanaestorici (ἀκολουθέω: 1,18; 2,14s; 6,1; 8,33; 10,28; ὀπίσω μου: 1,17.20.8,33), tako i narodu koji se skuplja oko Isusa (ἀκολουθέω: 3,7; 5,24; 10,32; ὀπίσω μου: 8,34). Isus ih prvi put rabi kada poziva prvu četvoricu učenika, koji se odazivaju, kreću za njim, priključuju mu se i stavljaju se pod njegovo vodstvo (1,17s). Evanđelist njima izriče učeničko “biti s Isusom” (6,1; 10,28). Izričaji se posebno ističu u Isusovu pozivu učenika da idu za njim i da ga slijede na putu prema završetku njegova zemaljskoga ministerija, na putu u smrt (usp. 8,34-9,1). Budući da se oba izričaja izmjenice pojavljuju u perikopi Isusova poziva učenika na nasljedovanje, nakon što im je najavio svoju smrt (usp. 8,31-33), čini se da je njihovo osnovno značenje vezano uz pouku o potrebi i načinu nasljedovanja Isusa

¹ Oslanjamo se na puno opširniji govor o tomu kod: K. Stock, *Boten aus dem Mit-Ihm-Sein. Das Verhältnis zwischen Jesus und Zwölf nach Markus*, Rom, 1975., passim.

² Usp. G. Schneider, ἀκολουθέω, u: *EWNT*, I, Stuttgart-Berlin-Köln, 1992., stupp. 117-124. Izričaj ὀπίσω μου dolazi od hebrejskoga izraza *hālak `aharē* (= ići, hodati iza, usp. 1 Kr 19,20).

na putu prema smrti, potpunoga predanja Ocu. Hod za Isusom, upravo hod prema Kalvariji označuje učenika i jedini je put za ispravno razumijevanje Isusa (Mesijanska tajna)³ i za ulazak u pravi život sudjelovanja na slavi Očevoj. Muka i smrt su, za Marka je to posve jasno, ali i za ostale sinoptike, pa i Ivana, jedini put do uskrsnuća i proslave, kako za Isusa, tako i za njegove učenike. Tek pred Isusovom smrću, zanimljivo, jedan poganin, rimski stotnik koji je sudjelovao u razapinjanju, prepoznaje i ispovijeda vjeru u pravi Isusov identitet: "Zaista ovaj čovjek bijaše Sin Božji!" (Mk 15,39). Svi prethodni izričaji o Isusovu identitetu (usp. 3,11; 5,7; 6,3.14-15; 8,27-30; 11,47-49), osim početnoga kojim Marko započinje svoje pisanje,⁴ nedostatni su i odbacuje ih sam Isus ili evanđelist.

Isus je, prema Markovu prikazu, i prije poziva na nasljedovanje, pozivao učenike, ali prvenstveno da shvate njegov pravi identitet (usp. 4,11; 6,52; 8,14-21). Taj je poziv dosegnuo vrhunac u Petrovoj mesijanskoj vjeroispovijesti kod Cezareje Filipove (usp. 8,27-30). Čim su učenici, barem djelomično, nazreli Isusov identitet (Petrova vjeroispovijest: "ti si Krist"), slijedi njegov govor o mucu i smrti te poziv na nasljedovanje s tumačenjem nužnih pretpostavki za njega. Taj će poziv poslije, kod drugoga i trećega navještaja muke i smrti, biti preciziran poukom o potrebi služenja i uzajamnosti (usp. 9,35-50; 10,42-45).⁵

O narodu koji se okuplja oko Isusa samo se jedanput kaže da ga je slijedio, i to u prilično negativnom kontekstu. Toliko se zbijao oko Isusa i pritiskao ga da je ugrožavao njegov život, odnosno put (usp. 5,24). Kad je na površinu izašla Isusova muka i smrt, Isus taj isti narod zajedno s učenicima poziva da se stave na put nasljedovanja njega i njegova ponašanja.

Iz Markovih izričaja o Isusovu pozivu očito je da učenici nisu pozvani oponašati Isusa,⁶ nego "priključiti se njemu", "biti s njim",

³ Vidi, J. Gnllka, *Teologija Novoga zavjeta*, Zagreb, 1999., 126-129.

⁴ "Početak Evanđelja Isusa Krista Sina Božjega" (1,1). Naslov "Sin Božji" ne nalazimo u svim rukopisima, ali on svakako otkriva Markovu misao. Zapravo, cijeli je Markov prikaz zaokružen (inkludiran) ovim naslovom: 1,1 i 15,39.

⁵ Usp. J. D. Kingsbury, *Conflict in Mark. Jesus, Authorities, Disciples*, Minneapolis, 1989., 89-117.

⁶ Premda je naslovljena kao *Nasljeduj Krista*, ova knjižica koja se, čini se, pogrešno pripisuje Tomi Kempencu, više ide u smjeru "oponašanja" Krista, nego njegova nasljedovanja (latinski: *Imitatio Christi*; Engleski: *The Imitation of Christ*, premda se u tekstu često rabi glagol *follow* = slijediti, nasljedovati). Nasljedovanje uključuje osobno ponašanje u konkretnim uvjetima s osobnim prosudbama i mogućnostima, ugledanje na model, uzor, a oponašanje se

“ići za njim”, “učiti se spremnosti prihvaćanja volje Očeve kako ju je on prihvaćao i prihvatio”.⁷ Zanimljivo je da, prema onomu što nalazimo u Novomu zavjetu, nijedan evanđelist nikada nije nikoga pozvao da bude nasljedovatelj nekoga drugoga lika, čak ni onih s kojima je Isus dijelio svoj zemaljski život. Svi pozivaju na nasljedovanje Kristova puta, njegove osobe i djela. U nekim, posebno kasnijim novozavjetnim spisima nalazimo pozive na nasljedovanje nekih drugih likova,⁸ ali za samo jednoga novozavjetnoga pisca, koji nije bio izravno među Isusovim učenicima, može se reći da je pozivao ljude da budu njegovi, ne nasljedovatelji, nego oponašatelji (*imitatio Pauli*).⁹ Na nekoliko mjesta u Pavlovim poslanicama nalazimo takav njegov poziv. Izražen je imenicom μιμητής i glagolom μιμούμαι (1 Sol 1,6; 2,14; 1 Kor 4,16; 11,1; Fil 3,17; 2 Sol 3,7.9).

Budući da su sve Pavlove poslanice prigodni spisi u kojima rješava konkretne poteškoće i poučava zajednicu kojoj piše, upućuje je kako živjeti “u Kristu”,¹⁰ potrebno je zasebno istražiti svako mjesto gdje Pavao poziva na oponašanje sebe. Jedino tako možemo vidjeti ne izravno izrečen sadržaj i dosege takvoga Pavlova traženja. Tekstovi nisu brojni i istražiti ćemo ih već spomenutim redoslijedom, kojim su vjerojatno i nastajali.

1 SOLUNJANIMA 1,6; 2,14

U uvodnomu dijelu ovoga najranijega Pavlova spisa, točnije u početnoj poslaničnoj zahvali, Pavao tvrdi da su Solunjani postali “nasljedovatelji [oponašatelji]¹¹ naši [Pavlovi, Silvanovi i Timotejevi] i Gospodinovi” (1,6). Njihovo oponašanje u nastavku veže uz

udaljuje od ove osobne dimenzije i usmjeruje prema “kopiranju”, “ponavljanju” tuđega ponašanja. Usp. V. Anić i dr., *Hrvatski enciklopedijski rječnik*, Zagreb, 2002., *ad locum*.

⁷ Sve su to značenja glagola ἀκολουθέω i izraza ὀπίσω μου. Usp. G. Schneider, ἀκολουθέω, u: *EWNT*, I, stupp. 117-124; Isti, ὀπίσω, u: *EWNT*, II, stupp. 1279s.

⁸ U Pastoralnim i deuteropavlovskim spisima Pavao je već toliko idealizirani lik da se naslovnici uporno pozivaju da nasljeđuju njega kao model ponašanja. Usp. J. Gnilka, *Das Paulusbild im Kolosser- und Epheserbrief*, u: *Kontinuität und Einheit* (Fs F. Mußner), Freiburg-Basel-Wien, 1981., 179-193.

⁹ Usp. E. Larsson, μιμούμαι, μιμητής, u: *EWNT*, II, stupp. 1053-1057, ovdje 1054; J. Gnilka, *Prvi kršćani. Izvori i početak Crkve*, Zagreb, 2003., 265.

¹⁰ Vidi, J. Gnilka, *Teologija Novoga zavjeta*, Zagreb, 1999., 77-80.

¹¹ Duda-Fučakov prijevod rabi pojam “nasljedovatelji”, a bolje je govoriti o “oponašateljima”. Usp. L. Morris, *Prva i Druga poslanica Solunjanima. Komentar Pavlovih poslanica Solunjanima*, Daruvar, 1997., 44.

nevolju kojom su prigrlili Riječ, navještaj Evandjelja. Važno je uočiti da se radi o indikativnom izričaju (μυμηταὶ ἡμῶν ἐγενήθητε καὶ τοῦ κυρίου), dakle, o tvrdnji ili konstataciji kojom Pavao ukazuje Solunjanima na ono što su dobili i postali njegovim, Silvanovim i Timotejevim navještajem i ponašanjem u Solunu.

Budući da u neposrednomu kontekstu oponašanje Solunjana veže uz prihvaćanje Riječi, očekivalo bi se da će Pavao progovoriti o svomu prihvaćanju Evandjelja kao *tertium comparationis* onomu što se dogodilo i Solunjanima. Ipak, u kontekstu ove Poslanice, za razliku, recimo, od Gal, Fil i 1-2 Kor, Pavao nigdje ne govori o tomu kako je on sam prihvatio navještaj Evandjelja, kako je postao Kristov sljedbenik i vjesnik. Možda im je o tomu govorio za prvoga usmenoga navještaja, ali iz tkiva Poslanice teško se može zaključiti da se oponašanje Solunjana odnosi samo na to, na prihvaćanje Riječi.¹² Prihvaćanje je Riječi važno za oponašanje Pavla, ali ovdje je naglasak stavljen ne toliko na samo prihvaćanje, koliko na nevolje s kojima je prihvaćanje Riječi spojeno. Nevolje koje Solunjani podnose mogu biti dovedene u odnos samo s nevoljama koje je i Pavao pretrpio kad im je prvi put naviještao Krista. Nevolje su dakle bitni sadržaj na temelju kojega Pavao tvrdi da su Solunjani njegovi oponašatelji.

Doista, i prema onomu o čemu nas izvješćuje Luka u Djelima Apostolskim, kao i prema onomu što Pavao govori u Poslanici, navjestitelji Evandjelja u Solunu pretrpjeli su nevolje, ne samo prije nego što su došli u Solun, nego i u samomu Solunu. Pred pobunom nekih Židova, kojima su se ubrzo pridružili i pogani, morali su prekinuti naviještanje i brzo napustiti Solun da bi spasili živu glavu (usp. Dj 17,1-15). Iz Poslanice vidimo da je Pavao naviještao u Solunu, nakon što je u Filipima trpio i bio pogrđen. Unatoč tomu on se odvažio “u Bogu našem iznijeti vam, uz tešku borbu, evanđelje Božje” (1 Sol 2,1s). Napustivši tek oblikovanu zajednicu, pokušao ju je “jednom i dvaput” posjetiti, u čemu je bio onemogućen (usp. 2,18). Svoj naumljeni posjet zamijenio je slanjem Timoteja u Solun,¹³ koji mu je, stigavši ga u Korintu, donio dobre vijesti: zajednica u Solunu obiluje evanđeoskim plodovima, postala je uzorom (τύπος) vjere u Makedoniji i Ahaji, širi Božju riječ i drugdje (usp. 1,7s), ali solunska zajednica i zabrinjava

¹² Tako tumači H. Schlier, *Der Apostel und seine Gemeinde. Auslegung des Ersten Briefes an die Thessalonicher*, Freiburg-Basel-Wien, 1972., 22s.

¹³ Prema Djelima to se dogodilo već u Bereji, jer su Timotej i Sila ostali ondje, dok je Pavao produžio put prema Ateni, a prema Pavlu, oni su poslani natrag u Solun tek iz Atene (1 Sol 3,1-4).

Pavla. Progoni i poteškoće koje je i sam doživio u Solunu i dalje su prisutni u zajednici, i Solunjani su u opasnosti da se vrate na poganski način života. Iz takvih okolnosti Pavao se pismom obraća Solunjanima i hvali ih što su postali oponašatelji navjestiteljâ i Gospodina.

U ovakvom kontekstu oponašanje Pavla koje je izravno vezano uz prihvaćanje Riječi navještaja uz nevolje, može se ispravno razumjeti. Nevolje su *tertium comparationis* Pavlova navještaja u Solunu i njegova prihvaćanja od strane Solunjana.¹⁴ Ono što je Pavao doživio zbog naviještanja Evanđelja, Solunjani doživljavaju njegovim prihvaćanjem i nastojanjem oko oživotvorenja evanđeoske poruke. Kao što je navjestitelj svoj navještaj, koji se sigurno odnosio na Kristovu smrt i uskrsnuće (usp. 1 Sol 4, 14), potvrdio i posvjedočio podnošenjem nevolja, tako i Solunjani podnošenjem nevolja potvrđuju da su ispravno prihvatili navještaj i da ga, podnoseći nevolje, žive i svjedoče i u okolnim područjima.¹⁵ Solunjani su Pavlovi oponašatelji jer su spremni trpjeti za evanđelje kao što je to činio i Pavao. Trpljenje je sudjelovanje u Isusovoj smrti o kojoj im Pavao govori (usp. 1,6; 2,15; 5,10), ali i u njegovu uskrsnuću (usp. 1,10; 4,14). Trpljenjem progona zbog prihvaćanja Riječi, Solunjani ne samo žive pashalno otajstvo koje je srž Evanđelja, nego ga i svjedoče, odnosno postaju njegovi navjestitelji kao i Pavao, postaju uzorom drugima u pokrajini. Krajnji uzor i Pavlu i Solunjanima je Gospodin, ali on u/po Apostolu osposobljava Solunjane za prihvaćanje navještaja i za uzoran život.¹⁶ U tomu smislu Pavao ih s pravom naziva svojim oponašateljima. Ne oponašaju ga samo trpljenjem nego i uključenjem u navještaj, jer je trpljenje u znak vjernosti Evanđelju¹⁷ njegov najbolji navještaj.

Unatoč tomu što u odnosu na svoju uzornost Solunjanima Pavao ne govori izravno o svomu prihvaćanju Evanđelja, on ga neizravno spominje u govoru o izabranju Solunjana od strane Božje. U svojoj spasiteljskoj inicijativi Bog ih je izabrao (1,4) i odredio za spasenje, pozvao ih je u svoje slavno Kraljevstvo i na posvećenje, baš onako kako je učinio s Pavlom. I Pavao je bio izabran, “odlučen [izdvojen - ἀφορισμένος] za Evanđelje Božje” (Rim 1,1). Svoj dolazak u Solun i navještaj među Solunjanima on

¹⁴ Usp. A. J. Malherbe, *Paul and the Thessalonians*, Philadelphia, 1987., 46-52.

¹⁵ Usp. M. A. Getty, *The imitation of Paul in the letters to the Thessalonians*, u: R. F. Collins (ur.), *The Thessalonian Correspondence*, Leuven, 1990., 277-283.

¹⁶ Usp. H. Schlier, *Der Apostel und seine Gemeinde*, 23.

¹⁷ Usp. W. P. De Boer, *The Imitation of Paul*, Kampen, 1962., 97-99.

tumači kao rezultat Božjega izbora Solunjana. Oni su izabrani kao i on [Pavao] i drugi navjestitelji, ali se taj njihov izbor povijesno ostvario Pavlovim navještajem. Evanđelje koje im je naviješteno, izraz je Božje milosti, one iste milosti kojom su obdareni i navjestitelji, sam Pavao. Milosni izbor navjestitelja učinio je da se navještaj nije sastojao samo od riječi. Evanđelje su naviještali i besprijekornim ponašanjem, pokazujući i dokazujući da im nije stalo do sviđanja ljudima, nego Bogu. I Pavlovo vjerovjesničko djelo plod je "djelotvorne vjere, zauzete ljubavi i postojane nade" (1,3). Njegova je riječ plod sigurnosti i uvjerenja u Božje izabranje. Zato je to riječ "u snazi, u Duhu Svetomu i mnogostrukoj punini" (1,5). Sposobna je izdržati suprotstavljanja i progone. Solunjani su to iskusili kao i njihovi navjestitelji. Izabrani od Boga i uključeni u njegovo izabranje Pavlovim navještajem, oni su, unatoč nevoljama, prigrlili Riječ s radošću Duha Svetoga. Oponašatelji su navjestitelja ne samo u izboru i nevoljama, nego i u radosti usred nevolja. Ta radost koja je plod Duha Svetoga, njegov dar, još ih više čini oponašateljima i navjestiteljâ i Gospodina.

Važno je istaknuti da Pavao ovdje sebe stavlja prije Gospodina i na istu razinu s Gospodinom. Solunjani su oponašatelji Pavla, i samo po njemu i Gospodina. Veznik "i" između "naši" i "Gospodina" mogao bi se protumačiti i kao tumačiteljski (epegzegetska). U tomu slučaju moglo bi se prevesti: "naši, tj. Gospodina". Budući da je navjestiteljev život i navještaj svjedočanstvo za Gospodina, oponašajući navjestitelja koji im je blizu i pred očima, Solunjani zapravo nasljeđuju Gospodina. U pozadini se može otkriti starozavjetno poslaničko pravo. Poslanik pred onima kojima je poslan vrijedi kao i onaj koji ga je poslao.¹⁸ Uključivanje u nasljedovanje Gospodina ostvaruje se po navještaju, odnosno tumačenju Gospodinove uloge i značenja za ljudski rod. To se tumačenje najbolje ostvaruje životom navjestitelja, životom koji, po uzoru na zemaljskoga Isusa, sve do smrti stoji iza onoga što naviješta. Trpljenje u ime Riječi najbolji je način uključivanja u njezinu snagu i nasljedovanja Gospodina. "Njihov progon [Solunjana] znak je i vjerodajnica njihova istinskoga prihvaćanja [evanđelja] kao riječi Božje".¹⁹

Da se ponašanje Solunjana zbog kojega ih Pavao naziva oponašateljima odnosi na nevolje koje podnose zbog Evanđelja,

¹⁸ Usp. J.-A. Bühner, ἀπόστολος, u: EWNT, I, stupp. 342-351, ovdje 348s.

¹⁹ J. H. Schütz, *Paul and the Anathomy of Apostolic Authority*, Cambridge, 1975., 226.

potvrđuje i druga Pavlova uporaba imenice $\mu\mu\eta\tau\eta\varsigma$ u istoj Poslanici. Naime, u 2,14 Pavao ponovno zahvaljuje Bogu što su Solunjani postali “oponašatelji Crkava Božjih koje su u Judeji u Kristu Isusu”. I oni su od svojih sunarodnjaka podnosili progone kao i Crkve u Judeji od Židova, koji su ubili Isusa i progonili proroke i apostole. Ovdje Pavao više ne govori o Solunjanima kao onima koji oponašaju njega i ostale vjerovjesnike, nego kao oponašateljima Crkve Božje u Judeji. U povezanosti ovih tvrdnji možemo reći da se u Pavlovu vjerovjesničkomu životu ostvaruje ono što se u Judeji dogodilo Isusu i što se događa onima koji su ga prihvatili. I on je kao vjeran Židov progonio Kristove sljedbenika, zbog čega se i kaje (usp. Fil 3,6; Gal 1,13-14), a onda je i sam bio progonjen od svojih sunarodnjaka, kad je nakon Damaska prihvatio Krista i počeo ga naviještati. Ima iskustvo i progonitelja i progonjenoga. Solunjani ga oponašaju u ovomu potonjemu: podnošenju protivljenja.

Pavlov je govor o njegovim sunarodnjacima, koji nisu članovi Crkve, vrlo oštar i nema mu paralele u ostalim njegovim spisima.²⁰ Označeni su kao: progonitelji Crkve Božje; oni koji su ubili Gospodina Isusa i proroke; koji su i “nas” progonili; koji se ne sviđaju Bogu; koji su protivnici svih ljudi; koji priječe navještaj poganima i njihovo spasenje. Premda je takav način govora hiperboličan, važno je uočiti njegovu zadnju tvrdnju. Iz nje je vidljivo da vjerovjesnička perspektiva opravdava i pretjerivanja. Prije je upozorio Solunjane da im je izložio Evanđelje Božje “uz tešku borbu” (2,2). Čini se stoga, da su i njegov navještaj, a i nevolje Solunjana barem djelomice uzrokovani suprotstavljanjem Židova. Ipak, Pavao tvrdi da su njihove nevolje plod njihovih sunarodnjaka, kao što su nevolje Crkve u Judeji plod djelovanja Židova. Židovi su tako stavljeni na razinu nekršćana u Solunu. Usporedba ima smisla na razini sprječavanja navještaja: kao što Židovi u Judeji sprječavaju svoje sunarodnjake u prihvaćanju navještaja, tako čine i Solunjani prema svojim sugrađanima.

Unatoč zaprekama, Solunjani su prihvatili Pavlov navještaj, prepoznajući u njegovoj riječi Božju riječ (usp. 2,13). To je prepoznavanje spojeno s djelotvornošću riječi, odnosno sa snagom koju ona daje za podnošenje patnji. Nakon Pavlova odlaska, i dalje su izloženi protivljenjima, ali ustrajući u primljenoj Riječi, pravi su

²⁰ Usp. R. Penna, *Evoluzione dell'atteggiamento di Paolo verso gli Ebrei*, u: Isti, *L'apostolo Paolo. Studi di esegesi e teologia*, Cinisello Balsamo, 1991., 332-366, ovdje 333-340; A. Popović, *Apostol Pavao i Židovi. Od 1 Sol 2,14-16 do Rim 9-11*, u: Isti, *Biblijske teme. Egzegetsko-teološka analiza odabranih tekstova Staroga i Novoga zavjeta s Dodatkom*, Zagreb, 2004., 173-196.

Pavlovi oponašatelji.

I u jednom i u drugom slučaju Pavao zahvaljuje Bogu za spremnost Solunjana da trpe za Evanđelje. U prvomu slučaju tu spremnost vidi kao oponašanje njegova rada i rada njegovih suradnika navjestitelja, a u drugomu kao oponašanje onih koji su prije njih prihvatili kršćanstvo. Možemo zaključiti da je Pavlov poziv na oponašanje usmjeren na usklađenost pozvanih s temeljnom porukom Evanđelja, s temeljnim kerigmatskim navještajem o Kristovoj "smrti za nas" (usp. 1 Kor 15,3-5). I u životu navjestitelja, kao i u životu onih koji se otvaraju i primaju poruku navještaja djelatna je snaga pashalnoga Krista, onoga koji je po smrti ušao u slavu Božju. Navještaj, primanje i svjedočenje Evanđelja povezani su sa sposobnošću patnje i supatnje s Kristom. Patnja ima spasiteljsku snagu i za onoga tko pati, ali i za one zbog kojih se pati. Možemo reći da je patnja snaga Evanđelja na spasenje svakomu tko vjeruje (usp. Rim 1,16). Navjestitelji i naslovnici njihova navještaja u tomu su na posve istoj razini: uskladiti život s Evanđeljem.²¹ Patnja stvara zajedništvo u čijem središtu i na vrhuncu stoji sam Isus. Kao patnici zbog Riječi, Solunjani su na najbolji način Pavlovi oponašatelji.

1 KORINĆANIMA

U 1 Kor nalazimo dva zasebna odlomka u kojima Pavao potiče Korinćane da budu njegovi oponašatelji: 4,16 i 11,1. Pogledajmo ove tekstove u njihovom kontekstu i posebnosti.

a) 1 Kor 4,16

Prvi dio poslanice Korinćanima, nakon poslaničnoga uvoda i zahvale, Pavao započinje poticajnim *παρακαλῶ* (1,10), a zaključuje ga istim izričajem s jednim zaključnim "dakle" (4,16). Početnim poticajem odgovara na ugroženo jedinstvo korinthske Crkve, a završnim traži od Korinćana da budu njegovi oponašatelji. Između ova dva poticaja nalazimo nekoliko tema koje su isprepletene i neodvojive.

Svoj početni poticaj upućen Korinćanima Pavao naslanja na ono što je čuo od Klojinih da se događa u Korintu (usp. 1,11).

²¹ Usp. J.-N. Aletti, *L'autorité apostolique de Paul. Théorie et pratique*, u: A. Vanhoye (ur.), *L'apôtre Paul. Personnalité, style et conception du ministère*, Leuven, 1986., 229-246, ovdje 234.

Dojavljeno mu je, naime, da su u Korintu nastale svađe i razdori među članovima korintske Crkve po kriteriju pripadnosti ovomu ili onomu navjestitelju. Neki su se u Korintu stavljali na stranu Pavla, drugi Apolona, neki Kefe, a neki opet izravno na stranu Krista, bez ikakva posrednika. Razloge takvom strančarenju valja tražiti u sposobnosti navjestitelja,²² ali i u onomu što su i kako su navjestitelji nudili kao izvor spasenja. Premda se izravno tiču crkvenoga jedinstva,²³ Pavao ove svađe i razdore ne dokida ekleziološkim, nego kristološkim razmišljanjem. Krist nije razdijeljen, niti je Pavao razapet za Korinćane, niti su oni u Pavlovo ime kršteni. Razdori i razdiobe izravno su usmjereni protiv Krista i njegova spasiteljskoga djela. Razapeti Krist izvorište je jedinstva Crkve. Staurološka dimenzija Božjega djela u Kristu bitno označuje Crkvu i njezino jedinstvo.

Odgovarajući na takve podjele koje su u nastavku prikazane kao plod sučeljavanja kršćanske i svjetske mudrosti, za kojom je težio grčki svijet, Pavao poseže za razradom pashalnoga otajstva, i to prvenstveno u njegovim učincima (1,18 – 2,16). Govori o mudrosti križa i stavlja je u središte navještaja radosne vijesti. U križu je Bog očitovao posve drugačiji način postupanja od onoga što su svijet i njegova mudrost očekivali. Umjesto da se osloni na ljudske sposobnosti i moći, Bog je u svojoj ponudi spasenja posegnuo za "sredstvom" koje je neprimjereno, i po Židovima i po Grcima. Posegnuo je za navještajem križa koji je za prve, Židove, sablazan i dokaz Božje nemoći u povijesti, a za druge, Grke, ludost koja posve odudara od ljudskih mjerila u odnosu na spasenje. I jednima i drugima Pavao nudi Krista Božju snagu i Božju mudrost, što se otkriva i prihvaća vjerom. Takav Božji postupak temeljno je mjerilo ispravnosti i procjene bilo kojega navjestitelja.²⁴

U ovomu dijelu izlaganja Pavao često poseže za antitetičkim izričajem (mudrost/ludost, slabost/snaga) koji najbolje izražava sadržaj onoga što želi reći. Bog i njegov način postupanja u suprotnosti je sa svijetom i njegovim načinom postupanja. Tko je na strani Božjoj, uvijek je *signum contradictionis* za svijet. Drugim riječima, Pavao želi istaknuti da je njegov vjerovjesnički

²² Usp. J. Murphy - O'Connor, *The First Letter to the Corinthians*, u: *The New Jerome Biblical Commentary*, 800.

²³ Usp. J.-N. Aletti, *Le statut de l'Église dans les lettres pauliniennes. Réflexions sur quelques paradoxes*, u: *Bib 83* (2002.), 153-174.

²⁴ Usp. R. Penna, *Sapienza e stoltezza della croce, fondamento della Chiesa*, u: *Isti, L'apostolo Paolo*, 418-435.

modus operandi isti kao Božji *modus operandi*.²⁵ Kao što Bog nudi spasenje u križu, u ludosti i slabosti, tako postupa i Pavao kao posrednik Božje ponude Korinćanima.

Govor o križu kao Božjoj mudrosti i snazi pretpostavka je onomu što Pavao govori o svomu navještaju u Korintu. Njegov život bio je posve u skladu s onim što je naviještao. Naviještao je u slabosti i strahu, u velikomu drhtanju, ne samo zbog onoga što je prije doživio u Filipima i Solunu, nego još više zbog toga što je bio svjestan poteškoća na koje je Grk, željan mudrosti, nailazio pri slušanju njegove – Božje ponude u Kristu. Pavao se nije služio uvjerljivim riječima i mudročću, da ne bi obeskrjepio snagu Kristova križa. Naviještao je riječju i životom Krista raspetoga koji ima moć spasiti sve one koji vjeruju.

U središtu Pavlova govora o sebi i svojem navještaju stoji Božja mudrost, ali je Pavao uporno stavlja u odnos sa svojim navještajem u Korintu. Božja mudrost očitovana u Kristu nije mudrost ovoga svijeta, nego mudrost u otajstvu sakrivena. Nju naravan čovjek, onaj koji je oslonjen samo na svoje sposobnosti ne uočava niti prima. Njemu je križevna mudrost, ludost. Duhovan čovjek, odnosno onaj koji je primio Duha Božjega i Kristova, koji "ima misao Kristovu" (2,16) može prihvatiti tu mudrost i kad je posve ne razumije, i podložiti joj se. Duh Božji proniče Božje dubine i komunicira se ljudskom duhu da može proniknuti Božje naume i ući u sklad s njima.

Govorom o sebi, o svomu vjerovjesništvu u Korintu Pavao povezuje sve elemente prve misaone cjeline Poslanice. Koliko god se činilo da je u središtu njegova govora kristologija, pashalno otajstvo u njegovim učincima, to je središte bitno povezano s Pavlovom osobom, s njegovim navještajem, s obranom njegova načina postupanja. Kristov križ je srž njegova života, ne toliko u povijesnoj dimenziji kalvarijskoga događaja, premda je od njega neodvojiv, koliko u dimenziji spasenjskih učinaka i njihova navještaja – ponude. Križ o kojemu Pavao govori, prije svega je navještaj križa (λόγος τοῦ σταυροῦ), otkriveno spasenjsko značenje križa. U njemu je Pavao otkrio Božju mudrost, oprečnu svjetskoj mudrosti, i nju je ponudio Korinćanima kao vrhunac ispravne prosudbe sebe i svijeta, ispravnoga ponašanja u svijetu.

Križ se najprije i najviše naviješta služenjem. Njegovi su navjestitelji najprije služitelji, svi su usmjereni jednomu – vjeri,

²⁵ Usp. G. Barbaglio, *La Teologia di Paolo. Abbozzi in forma epistolare*, Bologna, 2008., 97.

bez obzira što je njihov navještaj mnogoobličan: saditi, zalijevati, graditi. Pavlov govor o služenju pretpostavlja Gospodara kojemu se služi i u ime kojega se služi drugima. U tomu su smislu i Korinćani i Pavao na istoj crti: imaju istoga Gospodara – Krista. Ipak, navjestitelji su kao služitelji označeni kao “suradnici Božji”, što znači da je njihovo djelo Božje djelo. Premda su svi navjestitelji u Korintu, zbog kojih je i došlo do podjela i razdora, označeni kao služitelji i suradnici Božji, Pavao na neki način izdvaja i razlikuje svoje služenje od služenja drugih. Izražavajući se zemljoradničkom slikom, za sebe kaže da je “zasadio”, a za Apolona da je “zalijevao”; govoreći graditeljskom slikom, za sebe kaže da je “udario temelje”, a za sve druge da “naziđuju” na njih. Njegovo prvenstvo nije samo vremensko nego i vrijednosno:²⁶ njegovo je djelo temeljno i najvažnije. U tomu treba tražiti i razloge poziva na oponašanje.

U kontekstu govora o križu Pavao se trudi pokazati da križ nije samo temeljni sadržaj vjerovjesništva nego i temeljna oznaka vjerovjesnika. Govorničkom vještinom punom ironije Pavao suprotstavlja vjerovjesnike, zapravo sebe samoga, onima koji odbacuju njegov navještaj i priklanjaju se drugačijim, premda ne i posve krivim navještajima drugih. To suprotstavljanje preuzima prethodno upotrijebljene antiteze: mudrost/ludost, snaga/slabost. Savršenstvu onih koji misle da su ga postigli²⁷ suprotstavlja vjerovjesnike koji su posve na strani križa: “Jer Bog je, čini mi se, nas apostole prikazao posljednje, kao na smrt osuđene, jer postali smo prizor svijetu, i anđelima i ljudima – mi ludi poradi Krista, vi mudri u Kristu; mi slabi, vi jaki; vi čašćeni, mi prezreni; sve do ovoga časa i gladujemo, i žeđamo, i goli smo, i pljuskaju nas, i beskućnici smo, i patimo se radeći svojim rukama. Proklinjani blagoslivljamo, proganjani ustrajavamo, pogrđivani tješimo. Kao smeće svijeta postadosmo, svačiji izmet sve do sada.” (4,9-13).²⁸

²⁶ Usp. G. Barbaglio, *La Teologia di Paolo*, 112.

²⁷ Od početka ove Poslanice Pavao je usmjeren protiv onih u Korintu koji smatraju da se u njima već ostvario kraj vremena sa svom svojom puninom, snagom i slobodom. Upozorava ih da su krivo shvatili snagu i slobodu Evanđelja, jer nisu shvatili značenje križa kad su bili kršteni u Krista i njegovu smrt. Prije kraja vremena kršćanski je život, posebice kršćansko shvaćanje moći i ugleda, obilježen križem.

²⁸ Prije se ovakav Pavlov govor označivao izrazom posebne književne vrste nazvane “govor ludaka” (*Narrenrede*), a danas se u svjetlu govorničkoga istraživanja o njemu više govori kao o “neumjerenoj periautologiji” (= neumjereno samoisticanje u svrhu obrane). Usp. A. Pitta, *Il ‘discorso del pazzo’ o periautologia immoderata? Analisi retorico-letteraria di 2 Cor 11,1-12,8*, u: *Bib 87* (2006.), 493-509.

Vjerovjesnik je pravi odraz razapetoga Krista. Ludost i sablazan križa, utisnute su u njegov život.²⁹

S ovih suprotnosti, koje su zapravo patnje vjerovjesničkoga života, Pavao prelazi na opomenu razdijeljenim i posvađanim Korinćanima. Ističe im svoju ulogu utemeljitelja zajednice, oca koji ih je rodio u Kristu Isusu za evanđelje, i onda ih zaklinje da budu njegovi oponašatelji (4,14-16).

Poziv na oponašanje može se u cjelini Pavlova razlaganja o mudrosti križa i pravoj ulozi vjerovjesnika, posebno u svjetlu prethodno izraženih nevolja i patnja, odnositi na način života koji označuje navjestitelje, odnosno na prihvaćanje Božjega spasenjskoga djela u križu Kristovu i odricanje od vlastitih nauma i putova spasenja. U poteškoćama apostolskoga života očituje se prava snaga križa Kristova. I Korinćani bi u svojoj slabosti trebali biti okrenuti snazi Božjoj. Apostol im je uzor života u svijetu koji je označen križem.

Ipak, budući da neposredno prije poziva na oponašanje njega Pavao govori o svomu očinstvu u odnosu na rođenje Korinćana u Kristu Isusu po Evanđelju, logičnije bi bilo zaključiti da tim pozivom pridobiva Korinćane za sebe, onoga trenutka kad je njegovo vjerovjesništvo ugroženo vjerovjesništvom drugih. Međutim, budući da se Pavao o drugim navjestiteljima pohvalno izražava i ničim ne umanjuje njihovu ulogu, teško je naći elemente za tvrdnju da želi pridobiti Korinćane samo za sebe. Premda ne umanjuje rad drugih navjestitelja, čini se ipak da Pavao u njihovu radu vidi određeno udaljavanje od temelja koji je sâm postavio u Korintu. Korinćane je njegov navještaj križa Kristova kao Božje snage i mudrosti obogatio u svemu, u svakoj riječi i svakom spoznanju, omogućio im je da ne oskudijevaju ni u jednom daru u očekivanju slavnoga Kristova pojavka. Bog koji je svoju vjernost iskazao upravo u križu Kristovu, treba biti temelj njihove postojanosti do kraja, njihove vjernosti Pavlu, njegovu navještaju životom potvrđenu. Pavao ne traži vjernost sebi u odnosu na druge navjestitelje, nego vjernost svomu navještaju. Ta se vjernost ne postiže riječima, nego krjepošću. Jer, kraljevstvo Božje nije u riječi, nego u kreposti. Konačno, oponašanje Pavla ne isključuje druge navjestitelje, ali isključuje navještaj koji bi odudarao od onoga koji su od Pavla primili. Oponašati Pavla znači biti u Evanđelju

²⁹ Usp. K. T. Kleinknecht, *Der leidende Gerechtfertigte*, Tübingen, 1984., 221-241; J. T. Fitzgerald, *Cracks in a Earthen Vessel. An Examination of the Catalogues of Hardships in the Corinthian Correspondence*, Atlanta, 1988., 117-148.

koje im je on navijestio i posvjedočio životom uronjenim u patnje. Prava Božja snaga najočitija je baš u slabostima. Taj će vid oponašanja biti posebno istaknut u novim pismima koje je Pavao uputio Crkvi u Korintu (usp. 2 Kor). Svakako, pozivom Korinćana na oponašanje njega, Pavao se odnosi na svoj život u slabosti po kojemu se ostvaruje križ Kristov kao izvor uskrsne snage i pravilnoga očekivanja Kristova pojavka u slavi.

b) 1 Kor 11,1

Na početku jedanaestoga poglavlja, gdje zaključuje svoje opsežno razmišljanje o idolopoklonstvu (8,1 – 10,33), Pavao ponovno poziva Korinćane da budu njegovi oponašatelji (μιμηταί μου γίνεσθε), ali ovaj put s dodatkom “kao što sam ja Kristov” (καθὼς καὶ γὼ Χριστοῦ, 11,1).³⁰ U prethodnom pozivu na oponašanje Pavlova povezanost s Kristom nije bila izričito izražena, ali mu je Kristov križ, odnosno Božje djelo u križu Kristovu trajno bilo u pozadini govora. Sada izravno spominje svoje nasljedovanje Krista. Nije li to zato što želi istaknuti neki drugi vid njegova otajstva ili još jednom naglasiti prethodno izrečeni križevni vid?

U poganskomu okruženju, gdje je sudjelovanje na poganskim gozbama predstavljalo trajnu opasnost vraćanja idolopoklonstvu, pred Korinćane je iskrsnula poteškoća savjesti: jesti ili ne jesti meso koje je prethodno moglo biti žrtvovano idolima? Što se tiče sudjelovanja na poganskim žrtvovanjima, Pavao ga izričito zabranjuje, a što se tiče sudjelovanja na gozbama na kojima se moglo blagovati meso prethodno žrtvovano idolima, govori vrlo nijansirano. Za one kojima to nije nikakva poteškoća za savjest, neka slobodno blaguju, sve do trenutka kada ih netko sa slabijom savješću upozori. Tada se i oni s jakom savješću trebaju odreći blagovanja da ne bi sablaznili brata za kojega je Krist umro. Mjerilo ponašanja nije prosudba vlastite savjesti, nego tuđe savjesti. Pravo mjerilo ponašanja je ljubav ili, kako se Pavao izražava, “brat za kojega je Krist umro” (8,11).³¹ Pavlu je očito stalo do zajedništva i izgradnje Crkve i na tomu području želi isključiti svaku mogućnost štete.

³⁰ Usp. A. C. Thiselton, *The First Epistle to the Corinthians*, Michigan, 2000., 795-797.

³¹ Usp. G. D. Fee, *Eidolothya. One Again: An Interpretation of 1 Corinthians 8-10*, u: Bib 61 (1980.), 172-197; T. Söding, *Starke und Schwache. Der Götzenopferstreit in 1 Kor 8-10 als Paradigma paulinischer Ethik*, u: ZNW 85 (1994.), 69-92.

U dokazivanju svojega stajališta Pavao najprije poseže za vlastitim primjerom (pogl. 9), a onda i za tipologijom protumačenim primjerom Izraela u hodu kroz pustinju (pogl. 10). Svoj primjer gradi na svojoj vjerovjesničkoj slobodi. Kao vjerovjesnik imao bi pravo, i po Božju i po ljudsku, biti uzdržavan od onih kojima naviješta, ali se tim pravom nije poslužio da ne bi doveo u pitanje istinu Evanđelja. Zadržao je svoju vjerovjesničku slobodu, premda je služio svima, da ih što više pridobije za Evanđelje. Osnovno mu je mjerilo bilo svjedočenje nezasluženosti Evanđelja, kako bi bio njegov dionik, kako ne bi sam bio isključen iz onoga što je naviještao: nezaslužene ponude Božjega spasenja.

Vjerovjesnička sloboda nije ni autonomija ni oportunitizam, nego relativiziranje svega pred istinom Evanđelja. Pavlovo različito ponašanje određeno je Evanđeljem, zahtjevima evandeoske poruke. Ona se nudi svakomu pojedincu u konkretnim uvjetima života, ali ne tako da se modificira poruku, nego da se sebe modificira zahtjevima poruke.

Tipološkim tumačenjem Izraelove povijesti pokazuje potrebu trajne budnosti pred ponovnim upadom u idolopoklonstvo: "Tko stoji, neka pazi da ne padne" (10,12). Pavao ne proglašava Izraelce idolopoklonicima, nego lakomislenima.³² Lakomislenost je već prethodno (9,24-27) isključio svojim primjerom u slici sportske alegorije. Kao pravi sportaš Pavao se podvrgao strogoj stezi da ne bi promašio cilj natjecanja – života.

Govorom o euharistijskoj gozbi (10,14-22) želi isključiti mogućnost dioništva na gozbama idolâ. Ne može se biti dionik tijela i krvi Kristove i dionik demona. Život se može ispravno živjeti samo kada se ima jednoga Gospodara, ako se ima ispravnu *confessio fidei*. Sudionici poganskih gozba uvijek su u opasnosti otpada od nje. Euharistijska gozba kao zajedništvo (κοινωνία) u svim svojim dimenzijama (sudioništvo, povezanost, sjedinjenje) isključuje idolopoklonstvo, odnosno prikladan je ambijent zaštite od idolopoklonstva.³³

U zaključku svojega govora o isključenosti idolopoklonstva Pavao upozorava na Korintsku krilaticu o dopuštenosti svega, ali

³² Usp. G. Barbaglio, 'E tutti in Mosè sono stati battezzati nella nube e nel mare' (1 Kor 10,2), u: P. R. Tragan (ur.), *Alle origini del battesimo cristiano*, Roma 1991., 167-191. F. Hahn, *Teilhabe am Heil und Gefahr des Abfalls. Eine Auslegung von 1 Kor 10, 1-22*, u: L. De Lorenzi (ur.), *Freedom and Love. The Guide for christian Life* (1 Co 8-10; Rm 14-15), Rome, 1981., 149-171.

³³ Usp. R. Fabris, *Eucaristia e comunione ecclesiale in Paolo (1 Co 10)*, u: ParSpV 7 (1979.), 142-158.

dodaje: dopušteno je ono što izgrađuje, što pridonosi izgradnji tijela Kristova – Crkve. Sve treba činiti na slavu Božju, izbjegavanjem sablazni i Židovu, i Grku, i Crkvi Božjoj. U zaključnom 33. retku Pavao se ponovno vraća na sebe, na svoje ponašanje. Donosi primjer sebe koji “svima u svemu ugađam ne tražeći svoju korist, nego što koristi mnogima na spasenje”. Odmah nakon toga poziva Korinćane da budu njegovi oponašatelji.

Moglo bi se učiniti da je Pavlov poziv na oponašanje njega vezan uz zadnji redak, gdje je njegovo djelo usmjereno spasenju svih. Kao što je Krist zauzet za spasenje svih, tako je i Pavao. Nije li to smisao Pavlova dodatka “kao što sam i ja Kristov”? Nije li on sebe vidio kao Kristova nasljedovatelja u otkupljenju ljudi? Uzevši u obzir mnoge Pavlove izričaje razasute po njegovim spisima, takvi su zaključci neprihvatljivi. Otkupljenje je uvijek samo Božje i Kristovo djelo i u tom smislu Pavao sebe nikada ne stavlja na razinu Kristovu. Krist je otkupitelj, on spašava, a Pavao je samo njegov sluga i poslanik. Po njegovu djelovanju spašava Krist.³⁴

Pozivom na oponašanje koji upućuje Korinćanima, Pavao zaključuje svekoliko prethodno razmišljanje kojim ih odvrća od idolopoklonstva. To je razmišljanje, kako jasno pokazuje u zaključnim redcima, usmjereno izgradnji tijela Kristova,³⁵ traženja ne vlastitih probitaka, nego probitka drugih. Jedino je tako moguće izgraditi i održati zajednicu u postojanju. Pavao nasljeduje Krista koji se sav dao za zajedništvo, kako je pokazao u primjeru s euharistijom. On rađa, podupire i potiče zajednicu, ne tražeći vlastiti probitak, nego probitak zajednice. Takvu mu slobodu nitko nije mogao oduzeti. Po njoj je najuvjerljivije pridobivao ljude za Krista.³⁶ Tražeći od Korinćana da ga nasljeduju, čini se da na to smjera.

Između Krista koji je uzor i Korinćana koji su pozvani na oponašanje, stoji Pavao kao posrednik. On sam nasljeduje Krista, ne lakomisleno, nego zauzeto i životno, a Korinćanima nudi sebe kao uzor koji mogu oponašati u nasljedovanju Krista. Pavlovo ugađanje svima, kojim ne traži vlastiti probitak, nego spasenje svih, izravni je razlog poziva na oponašanje. Potvrdu tomu nalazimo

³⁴ Usp. J. H. Schütz, *Paul and Anathomy of Apostolic Authority*, Cambridge, 1975., 230ss.

³⁵ Usp. E. Franco, *Comunione e partecipazione. La koinonia nell'epistolario paolino*, Brescia, 1986., 45-69.

³⁶ Usp. A. Popović, *Sloboda i pravo apostola. Gratis naviještanje Evanđelja kao primjer ispravnog korištenja slobode i prava prema Prvoj poslanici Korinćanima 9,1-18*, u: *Bosna franciscana* 17 (2002.), 74-102.

u Rim 15,3: "Doista, ni Krist nije ugađao samomu sebi." On je, ostanimo u neposrednom kontekstu Pavlova govora Korinćanima, dao sebe iz ljubavi prema najslabijemu članu zajednice (usp. 8,11). Možemo slobodno reći da se ono Pavlovo "kao što sam ja Kristov" odnosi na povijesnoga Isusa kojega Pavao naviješta kao od Boga potvrđenoga uskrsnućem iz mrtvih i kojega svjedoči svojim vjerovjesničkim životom. Korinćani trebaju biti Pavlovi oponašatelji u brizi za očuvanje jedinstva Crkve, uzajamnosti njezinih članova i njihove izgradnje do mjere uzrasta Kristova. Drugim riječima, trebaju oponašati Pavla u zauzetosti oko dobra drugih, a ne oko svoga probitka. To je mjerilo ispravne savjesti i ispravne uporabe slobode, Pavlova načina korištenja slobodom.

FILIPLJANIMA 3,17

Ne ulazeći u pitanje o složenosti ove Poslanice od jednoga ili više pisama,³⁷ u uobičajenim poslaničnim elementima tijelo se ove poslanice sastoji od tri dijela: 1) 1,12 – 3,1: životopisnim govorom i poticajima Pavao pojašnjava Filipljanima svoje stanje utamničnika i njegove posljedice na širenje Evanđelja; 2) 3,2 – 4,1: životopisnim čimbenicima i poticajima Pavao se suprotstavlja svojim protivnicima u Filipima, nudeći sebe kao *exemplum* po kojemu će se i Filipljani moći njima suprotstaviti; 3) 4,2-20: životopisno i poticajno Pavao rješava neke manje poteškoće u kršćanskoj zajednici Filipa, zahvaljuje na njihovom daru koji su mu poslali, ističući da mu nije stalo do tvarnih darova, koliko do duhovne koristi darovatelja.³⁸

U kontekstu drugoga dijela, gdje se suprotstavlja svojim protivnicima, Pavao će na kraju svega potaknuti Filipljane da budu njegovi "suoponašatelji" (συμμιμηταί μου γίνεσθε, 3,17). Ovakav izričaj određen je svim onim što je prije rekao, ali i protumačen u odlomku koji slijedi (3,17 – 4,1).

Odmah na početku suprotstavljanja svojim protivnicima u Filipima Pavao s tri ponovljena imperativa (βλέβετε) poziva Filipljane na oprez³⁹ pred neimenovanim vjerojatno kršćanskim

³⁷ O tomu se može vidjeti: J. Gnllka, *Der Philipperbrief*, Freiburg-Basel-Wien, 1976., 6-11.

³⁸ Usp. G. Barbaglio, *La Teologia di Paolo*, 323-328.

³⁹ Ne radi se o izbjegavanju protivnika, jer u takvim slučajevima Pavao redovito rabi imperativni oblik glagola (βλέβετε) nakon kojega slijedi negacija μή+

vjerovjesnicima iz židovstva koji se hvale svojim židovskim podrijetlom i vjernošću Mojsijevu zakonu.⁴⁰ Odmah razjašnjava razliku između njihova ponosa (obrezanje) i kršćanskoga statusa po kojemu su pravi obrezanici vjernici Kristovi (r. 3). Nakon toga slijedi jedan dulji odlomak kojim dominira Pavlovo “ja” (rr. 4-16), koji je temelj njegova poziva Filipljanima da budu njegovi “suoponašatelji”.

Odlomak je podijeljen u tri dijela: 1) Pavlova pretkršćanska prošlost (rr. 5-6); 2) zaokret njegova života u susretu s uskrsnim Kristom (rr. 7-11); naumi i gledanje u budućnost (rr.12-16). Možemo reći da je ovo najcjelovitiji prikaz njegova života koji je proizašao iz njegova pera. Svrha mu nije polemika s protivnicima, unatoč snažnim tonovima (3,2-18), nego poticaj Filipljanima da zaštite svoj kršćanski identitet. Odlomak možemo svrstati u primjeran i poučan životopis.⁴¹

Kad su u pitanju povlastice koje netko ima po rođenju (obrezanje, pripadnost Izraelu, podrijetlo iz Benjaminova plemena, poznavanje hebrejskoga jezika) ili oko kojih se sam potrudio (pripadnost farizejskoj sljedbi, revan progonitelj Crkve, neporočan po zakonskoj pravednosti), Pavao ničim ne zaostaje, štoviše, nadilazi sve one koji se time ponose u naviještanju Krista. Sve to Pavao spominje da istakne zaokret koji se s njim dogodio u susretu s uskrsnim Kristom. Iz tog susreta njegovo je vrjednovanje stvarnosti izašlo potpuno izokrenuto. U Kristu je otkrio vrjednotu pred kojom padaju sve druge vrijednosti.⁴² Od posvemašnje vjernosti Zakonu prešao je na upoznavanje Krista. To je upoznavanje proces koji je pred Damaskom započeo, ali se nastavlja svega života. Želi biti u Kristu kojega je prepoznao kao svoga Gospodina. Ta okrenutost Kristu nosi ga kroz život, usmjeren zahvaćanju Krista kao što je samo od njega bio zahvaćen: “da upoznam njega i snagu uskrsnuća njegova i zajedništvo u patnjama njegovim, ne bih li kako, suobličen smrti njegovoj, prispio k uskrsnuću od mrtvih” (3,10s). To što se

konjunktiv (usp. 1 Kor 8,9; 10,12; Gal 5,15). Glagol βλάβετε s akuzativom više izražava pozornost, “budite pozorni na...!”.

⁴⁰ Usp. R. P. Martin, *Poslanica Filipljanima*, Daruvar, 1987., 115-120.136-138; J. Gnllka, *Der Philipperbrief*, 184-188. Opširnije se može vidjeti kod: J. Gnllka, *Die antipaulinische Mission in Philippi*, u: BZ 9 (1965.), 258-276; J. L. Sumney, *Identifying Paul's Opponents*, Sheffield, 1990.

⁴¹ Tako, J. F. Collange, *L'Épître de S. Paul aux Philippiens*, Neuchâtel, 1973., 113s.

⁴² Usp. B. Byrne, *The Letter to the Philippians*, u: *The New Jerome Biblical Commentary*, New Jersey, 1993., 796.

s njim dogodilo i što mu se događa, nudi svima kao primjer, kako na razini mišljenja, tako i ponašanja. Na kraju svoga životopisnoga govora poziva Filipljane da budu "suoponašatelji" njega. Taj poziv je kulminantna točka prethodnog opisa njegova života.

Prva poteškoća pred ovakvim izričajem jest njegova singularnost. Nije, naime, jasno, poziva li Pavao Filipljane da kao i on i zajedno s njime nasljeđuju Krista, ili ih poziva da oni kao zajednica budu nasljedovatelji njega – Pavla. Upotrijebljeni izričaj "suoponašatelji" dopušta i jedno i drugo tumačenje. Čini se, ipak, da je drugo rješenje ispravnije, premda ga se ne može potpuno odijeliti od prvoga: oponašajući Pavla, Filipljani nasljeđuju Krista. Potvrdu tomu da se radi o oponašanju Pavla, nalazimo u drugomu dijelu retka, gdje uzor ponašanju Filipljana mogu biti i oni koji se ponašaju kao Pavao, kao navjestitelji Evanđelja (r. 17b).⁴³ Pavao je posrednik Kristova nasljedovanja. On sam nasljeđuje Krista, a njegov primjer, kao i primjer onih koji nasljeđuju njega i njegove suradnike, postaje uzorom-modelom⁴⁴ nasljedovanja Filipljanima. Potvrdu takvom tumačenju nalazimo i u završnici Poslanice, gdje Pavao piše: "Što ste naučili i primili, i čuli i vidjeli na meni – to činite i Bog mira bit će s vama" (4,9).

Potreba za plemenitim uzorima posebno je istaknuta tamo gdje postoje negativni primjeri. Negativnost svojih protivnika Pavao ovdje jasno označuje kao neprijateljstvo križu Kristovu (r.18). To neprijateljstvo nije toliko doktrinarne naravi – zanemarivanje križa u svjetlu uskrsle proslave – nego je praktične naravi: slobodnjački život bez perspektive križa, odnosno život oslonjen samo na Zakon i obrezanje s isključenošću križevne strane egzistencije.⁴⁵ Ne zove Pavao ovdje svoje protivnike uzalud "opaki radnici" (3,2). Radi se,

⁴³ "...i promatrajte one koji žive po uzoru koji imate u nama" (3,17b). Radi se o vjernicima u Filipima čiji identitet nije naznačen, a koji su na razini Pavla i njegovih suradnika ("u nama").

⁴⁴ U engleskom jeziku postoje dva pojma čiju razliku nije lako izraziti u hrvatskomu jeziku: "pattern" i "model". Prvi pojam izražava kreativni uzor, ne ropsko oponašanje, nego nadahnutost nečijom osobom i djelom koja se u promjenljivim okolnostima svačijega života različito očituje. Drugi pojam više izražava ropski uzorak u smislu što je moguće više oponašati nekoga. Usp. M. Zovkić, "Poslužitelj Krista Isusa među poganima". *Egzegetsko-teološke studije o Pavlu*, Sarajevo, 2008., 144.

⁴⁵ Usp. J. Blank. *Zum Problem 'Häresie und Orthodoxie' im Urchristentum*, u: G. Dautzenberg i dr. (izd.), *Zur Geschichte des Urchristentums*, Freiburg, 1979., 142-160.

dakle, o praktičnomu životu, o življenju koje s obzorja isključuje perspektivu križa.⁴⁶

Udaljenost od križa precizirana je navezаноšću na zemlju: “bog im je trbuh”, “hvale se onim čega bi se trebali stidjeti” (3,19). Ove rečenice nisu posve jasne,⁴⁷ ali budući da ih u nastavku Pavao tumači kao navezanost na zemlju, čemu suprotstavlja usmjerenost prema nebeskoj stvarnosti, Pavao njihovo protivljenje tumači u eshatološkoj perspektivi. I Pavao je svoj život protumačio u toj perspektivi i želi da ga Filipljani nasljeđuju u usmjerenosti na konačno spasenje, kada će proslavljeni Krist “preobraziti ovo naše bijedno tijelo i suobličiti ga slavnomu tijelu svojemu” (rr. 20b-21).

Filipljani trebaju oponašati Pavla u izokretanju vrjednovanja stvarnosti, zbog čega im je i progovorio o povijesti svoga poziva/obraćenja. To izokretanje najprije dolazi do izražaja u prihvaćanju spasenjske vrijednosti Kristova križa. Tu se vrijednost potpuno uočava tek u eshatološkoj perspektivi koja udaljava od fiksiranosti na zemlju i po kojoj se potpuno zajedništvo s Kristom postiže uskrsnućem na kraju povijesti. Ipak, u svjetlu onoga što Pavao govori u 1,23, o svomu zajedništvu s Gospodinom odmah nakon smrti, možemo zaključiti da on računa i s “međustanjem”, sa zajedništvom s Kristom odmah nakon smrti, u očekivanju paruzije.⁴⁸ On povezuje dva eshatološka gledanja: helenističko, koje računa s međustanjem, i židovsko, koje govori o uskrsnuću o posljednjemu danu.⁴⁹ Potpuno je zaokupljen krajem svoga života (*terminus ad quem*) i to isto traži od Filipljana. Život “u Kristu” se na kraju, smrću i paruzijom, preobražava u život “s Kristom”. To je najviše što Pavao na temelju svoje vjere i iskustva može reći o budućnosti. A biti “s Kristom” nije malo, štoviše, u određenomu smislu je sve, posebno ako je Krist bio sve u ovom životu.

Pavao upravo na to poziva Filipljane, kad traži od njih da budu njegovi sunasljedovatelji. Traži od njih život predan Kristu, raspetomu i proslavljenomu, koji nije samo aktivni čimbenik vjerničke budućnosti nego i prototip, model i uzor po kojemu će i oni biti preobraženi. Ta se predanost, uz gajenje univerzalnih ljudskih

⁴⁶ Usp. G. Barbaglio, *La Teologia di Paolo*, 376.

⁴⁷ Možda se odnose na židovske zakonske odredbe o čistoj hrani i obrezanju.

⁴⁸ Usp. R. Penna, *Vivere con Cristo dopo la morte (2 Cor 5,1-10; Fil 1,23)*, u: Isti, *Paolo scriba di Gesù*, Bologna, 2009., 89-99.

⁴⁹ Usp. A. T. Lincoln, *Paradiso ora e non ancora. Cielo e prospettiva escatologica nel pensiero di Paolo*, Brescia, 1985., 178-183.

vrlina,⁵⁰ najbolje ostvaruje oponašanjem samoga Pavla, njegova odnosa s Kristom kako ga je on prakticirao u svakodnevnomu životu. Pavlov život je mjerilo ispravnoga odnosa i nasljedovanja Krista, razapetoga i proslavljenoga. Uz zdravu uklopljenost u sredinu u kojoj žive, Filipljani su pozvani ostvarivati ono što su naučili, primili, čuli i vidjeli na Pavlu, jer jedino tako Bog mira bit će s njima (usp. 4,9).

Tražeci oponašanje sebe, Pavao jednostavno traži od Filipljana ono što je zatražio od njih u 1,27-30. Tu je, ukratko, zatražio od njih da žive sukladno Kristovoj opljeni (usp. 2,6-8) koja je Krista dovela do proslave (2,9-11). Pavlovo ponašanje posve je inspirirano takvim Kristovim ponašanjem i zato on može tražiti i traži od Filipljanja da ga oponašaju. Ne oponašati ga, znači postati "neprijateljem križa Kristova" (3,18). Možemo se složiti s tvrdnjom Joachima Gnille da je Pavao utjelovljeno Evandjelje, da on "postaje oblikom Evandjelja na kojemu se može pročitati kako treba ostvariti kršćansku egzistenciju".⁵¹

2 SOLUNJANIMA 3,7.9

Zbog mnogih književnih i doktrinarnih razloga ova se Poslanica obično ubraja u deuteropavlovski spis. Napisao ju je netko nakon Pavlove smrti, u promijenjenim uvjetima crkvenoga života, posežući za Pavlom i njegovim naukom, posebno iz 1 Sol, kako bi recepcijom njegove misli i osobe ponudio neka nova rješenja, prikladnija za nove prilike crkvenoga života.⁵²

Nove prilike crkvenoga života određuje razdoblje s kraja I. stoljeća, kad su se kršćani već suočavali sa žestokim progonoštvima. Osjećajući se ugroženima od zla, kršćani su preko nekog svog istaknutoga predstavnika posegnuli za židovskom apokaliptikom i njezinim simbolima u tumačenju Pavlove misli iz 1 Sol. Već dvadesetak godina mrtav, Pavao bi ponovno progovorio svojoj zajednici u Solunu, upozorivši je da se ne da zavesti zanesenjaštvom lažnih učitelja, da ozbiljno računa sa silama zla u povijesti te da

⁵⁰ Pavao piše: "Što god je istinito, što god časno, što god pravedno, što god čisto, što god ljubazno, što god hvale vrijedno ... – to nek vam je na srcu!" (4,8).

⁵¹ *Prvi kršćani*, 237.

⁵² Usp. W. Trilling, *Der zweite Brief an die Thessalonicher*, Leipzig, 1987., 21-32; G. S. Holland, *The Tradition that You Received from Us. 2 Thessalonians in the Pauline Tradition*, Tübingen, 1988., 90; R. E. Brown, *Uvod u Novi zavjet*, Zagreb, 2008., 589-591.

ne gubi ispravan pogled na paruziju kojoj će prethoditi neki jasno uočljivi znakovi.⁵³

Oslonivši se na Pavlov poslanični način pisanja, pisac 2 Sol, uz zahvalu za vjeru i ljubav Solunjana i molitvu za njih (1,3-12), poučava svoje naslovnike o znakovima koji će prethoditi paruziju (2,1-12), upućuje ih u Božje izabranje za spasenje (2,13-17), traži od njih molitvu za Pavla i u ime Pavla moli za njih (3,1-5), te im, prije zaključnoga blagoslova i pozdrava (3,16-18), daje moralna upozorenja i poticaje (3,6-15).

Vjerojatno zbog uvjerenja da je ostalo vrlo malo vremena prije Kristova slavnoga pojavka, neki su kršćani u Solunu čak prestali raditi. U odnosu na takve pisac, u ime Pavla, daje određene moralne poticaje i upozorenja, ističući posebno Pavlov osobni primjer koji treba nasljedovati (3,7.9). Te je poticaje zaokružio (inkludirao) u odlomak 3,6-12, gotovo istovjetnim izričajem na početku i na kraju: “u ime Gospodina Isusa Krista” (r. 6) i “u Gospodinu Isusu Kristu” (r. 12).

Za razliku od izvorno Pavlovih poslanica u kojima sâm Pavao potiče naslovnike ili zahtijeva od njih da budu njegovi nasljedovatelji, ovdje se, pravo gledano, ne radi o poticajima,⁵⁴ nego o zapovijedima. Već nas ta činjenica upućuje na odmak od Pavlova načina izražavanja. Istina, i Pavao je pri pozivu naslovnika da ga oponašaju rabio glagol γίνομαι u imperativu, a ovdje se rabi bezlični glagol δεῖ s infinitivom glagola μιμέομαι (3,7) i prijedlog εἰς s poimeničnim infinitivom glagola μιμέομαι (εἰς τὸ μιμεῖσθαι ἡμᾶς, 3,9). Na taj je način obveza oponašanja jako istaknuta kao nezaobilazna nužnost koja je u skladu s Božjom voljom⁵⁵ i koja je posljedica ili svrha prethodno rečenoga.⁵⁶

Kao i u Pastoralnim poslanicama gdje je Pavao već idealizirani lik kojeg treba oponašati,⁵⁷ pisac zapovijeda naslovnici da se

⁵³ Usp. R. E. Brown, *Uvod u Novi zavjet*, 591-593.

⁵⁴ Glagol παρακαλέω nalazimo samo u r. 12, ali je i tu podređen glagolu παραγγέλλω (usp. rr. 6, 10, 12). Potonji glagol Pavao, osim u 1 Sol 4,11 i u imeničnom obliku u 4,2, rabi još samo u 1 Kor 7,10; 11,17. Glagol ima snažno značenje zapovijedi. U poslaničnoj se književnosti rijetko nalazi, a puno češće u odredbama, ediktima i vojnomu rječniku. Usp. W. Radl, *παραγγέλλω, παραγγέλια*, u: *EWNT*, III, stupp. 38-40.

⁵⁵ Usp. W. Popkes, δεῖ, u: *EWNT*, I, stupp. 668-671, ovdje 669.

⁵⁶ Usp. W. Elliger, εἰς, u: *EWNT*, I, stupp. 965-968, ovdje 968 pod c.

⁵⁷ Primjerice, “Ne stidi se stoga svjedočanstva za Gospodina našega, ni za mene, sužnja njegova. Nego zlopati se zajedno sa mnom za evanđelje” (2 Tim 1,8); “Ti,

klone onih koji žive neuredno,⁵⁸ pozivajući se pri tomu na predaju koju su primili od Pavla.⁵⁹ Tu predaju već znaju, naučili su je od Pavla i njegova načina života i ona im određuje kako se trebaju ponašati. U nju spada i Pavlov osobni životni primjer, njegovo ponašanje dok je bio među Solunjanima (usp. 3,7-10 s 1 Sol 2,1.13; 3,4). Predaja je ovdje još uvijek prvenstveno vezana uz Pavlov način života, a ne samo uz nauk, kao u kasnijim spisima pavlovske tradicije. Za nju je ne samo bitna predodžba o nekom autoritetu koji stoji izvan onoga tko predaje, nego i onaj tko predaje. Kao što su Pavao i njegovi suradnici, dok su bili u Solunu, živjeli uredno, odnosno trudom su i napornim danonoćnim radom priskrbljivali kruh da ne bi koga opteretili, tako trebaju živjeti i Solunjani. Njihov život treba biti oponašanje Pavla i njegovih suradnika. Uz zapovijed oponašanja (δεῖ μιμεῖσθαι ἡμᾶς), i njegov je sadržaj izrečen prilogom πῶς (r. 7). Oponašanje se odnosi upravo na Pavlov način života u Solunu.

Kao nezaobilazna dužnost koja je po Božjoj volji, oponašanje omogućuje Solunjanima ostvariti život u/po vjeri. Oni u Pavlu imaju uzor (τύπον) koji moraju oponašati (εἰς τὸ μιμεῖσθαι ἡμᾶς, r. 9), ako se žele ostvariti i ispravno pripremiti za Kristovu paruziju. Oponašanje je bitan čimbenik Božjega spasiteljskoga djela u Kristu, izraz vjere ("Nemaju svi vjere", 3,2) po kojoj Gospodin koji je vjeran učvršćuje i čuva od zloga (usp. 3,3), odnosno upravlja "srca vaša k ljubavi Božjoj i postojanosti Kristovoj" (3,5). Po oponašanju Pavla Solunjani sudjeluju u Kristovoj postojanosti, odnosno ostvaruju postojanost koju Krist daje.⁶⁰ Postojanost je najbolji način ispravnoga ostvarivanja eshatološke nade koja nije dopuštala ni Pavlu, a ni Solunjanima ne dopušta nerad i dokolicu.

Iz onoga kako je opisan Pavlov rad u Solunu, očito je da u odnosu na oponašanje nije samo u pitanju alternativa između

naprotiv, ostani u onome u čemu si poučen i čemu si vjeru dao, svjestan od koga si sve poučen" (2 Tim 3,14).

⁵⁸ Prilog ἀτάκως (= neuredno) označuje vojnika koji ne drži ispravno mjesto u vojničkoj postrojbi. Ovdje se neurednost odnosi na onaj način života koji se očituje kao ljenčarenje. Usp. L. Morris, *Prva i Druga poslanica Solunjanima*, 160s.

⁵⁹ Za poimanje predaje kod Pavla i u spisima koji su nastali u okruženju recepcije njegove misli može se vidjeti M. Zovkić, "Predaja i 'poklad' u pavlovskim poslanicama", u: M. Babić (ur.), *Aktualnost predaje*. Zbornik radova međunarodnoga znanstvenog skupa prigodom 100. obljetnice fra Karla Balića, Split, 6. XI. 1999., Makarska, 2003., 45-70.

⁶⁰ Usp. R. Penna, *La forza della pazienza (hypomonē) in Paolo*, u: Isti, Paolo scriba, 211-220.

raditi i ne raditi, nego je u pitanju i način i svrha rada. Njegov rad u Solunu bio je težak, ustrajan i u korist Solunjana, premda je kao apostol imao pravo na uzdržavanje. U tom kontekstu oponašanje uključuje i određeno samoodricanje, uključeno je u križevnu egzistenciju i njezin je odraz.

Zahtijevano ponašanje Solunjana pisac opravdava ne samo Pavlovim primjerom nego i pragmatičnom mudrosnom izrekom "Tko ne će da radi, neka i ne jede!"⁶¹ (r. 10). Ipak, ni ona nije spomenuta kao nekakvo opće iskustveno ili mudrosno načelo, nego je stavljena u Pavlova usta, u njegove poticaje Solunjanima dok je bio među njima. Ovdje je prvi put u odnosu na dosad istražene tekstove jasno izrečen sadržaj oponašanja koji nije izravno vezan uz Krista. U izvornim poslanicama, kako smo vidjeli, premda o sadržaju oponašanja nikada izravno ne govori, Pavao uvijek u pozadini misli ima Krista i njegov proegzistentni život kao sadržaj oponašanja njegova (Pavlova) života. On uvijek oponašanje sebe veže uz Krista, usmjeruje naslovnike na Krista koji se očituje u/po njegovu životu. Izražavajući se ovdje općenitim mudrosnim načelom, pisac pokazuje kako poziv na oponašanje Pavla i nasljedovanje Krista nije u opreci s onim do čega se može doći naravnim iskustvom i mudrošću, štoviše da se Pavao u mnogim svojim pothvatima na njih oslanjao. Ovdje je više nego u drugim istraženim tekstovima kao sadržaj ponašanja istaknuta Pavlova osoba u jednom vrlo specifičnom i konkretnom slučaju, što znači da se pojam oponašanja ne može unaprijed odrediti, da ono u konkretnim okolnostima traži i posve specifičan način ponašanja. Možda je ovdje zbog konkretnosti ili, još više, zbog kasnoga nastanka ove Poslanice i novih prilika crkvenoga života, jasno izraženo pomicanje naglaska na Apostola kao mjeru kršćanskoga života. Bez obzira na razloge, to je pomicanje vrlo važno uočiti jer će u još kasnijim spisima ta apostolska mjera za život postati pravilo (usp. 1 Tim 4,12; Tit 2,7; 1 Pt 5,3).⁶²

⁶¹ Izreku ne nalazimo ni u jednoj nama poznatoj književnosti, a ovdje je označena kao apostolska predaja. Ručni rad, koji Grci nisu cijenili, bio je jako cijenjen u Staromu zavjetu i u židovskoj mudrosnoj književnosti. Izreka nipošto ne znači da oni koji ne mogu raditi, ne trebaju ni jesti (=živjeti), nego se odnosi na one koji ne će, ne žele raditi, premda to mogu. Različita su nagađanja o porijeklu ove uzrečice, ali je činjenica da je prije ove Poslanice nismo poznavali, pa je moguće da je kovanica kršćanske predaje, kršćanskoga shvaćanja poretka stvarnosti. Usp. L. Morris, *Prva i Druga poslanica Solunjanima*, 163.

⁶² Može se vidjeti P. Towner, *The Goal of Our Instruction: The Structure of Theology and Ethics in the Pastoral Epistles*, Sheffield, 1989.

Oponašanje apostolâ ovdje je prikazano kao sastavni dio Predaje. Kao jedan od kanala po kojemu do nas dolazi objava, Predaja nije samo apostolska pouka o Kristu nego je i njihov život prava objaviteljska riječ. Pavao je tu posve na crti evanđeoske predaje, evanđelja kao navještajnih izvješća o Isusu, o njegovoj osobi, djelovanju i pouci. Kao što je Isus svime što je živio objavljavao svoga Oca (posebno u Iv), tako i njegovi nasljedovatelji. Uz pouku koju su nam ostavili, njihov konkretni život, kojim su je potvrđivali, najbolji je uzor, norma i mjerilo kršćanskoga ponašanja. Predaja, čija je bitna sastavnica i način života prvih navjestitelja, ovdje je, a i u suvremenom životu, najsigurnija norma kršćanskoga ponašanja.⁶³

ZAKLJUČAK

U svim istraženim tekstovima u kojima Pavao poziva svoje naslovnike da oponašaju njega samoga, njegov nauk i način djelovanja, očito je da negdje u pozadini stoji navještaj Kristova križa. Križ je temeljna označnica kršćanskoga života do paruzije. On je Židovima sablazan, a Grcima ludost, a pozvanima, bez obzira na podrijetlo, Božja snaga i Božja mudrost (usp. 1 Kor 1,23). Nasljedovanje Isusa u jedincatosti njegova identiteta ne može biti oponašanje, nego samo ostvarivanje nekih važnih čimbenika iz njegova života. Ta svijest dovela je Pavla do toga da sebe ponudi kao uzor oponašanja naslovnici svojim spisa. On je u svomu životu pokušavao ostvariti križevnu egzistenciju kako ju je shvatio ostvarenu u Kristu, i znao je da se konkretan smisao križu u različitim životnim situacijama može dati samo ponudom nekoga u čijemu je životu križ već našao odraza. Posebnost i nerazumljivost križa traži konkretne uzore njegova ostvarenja u različitim životnim okolnostima. To ostvarenje nije nikada posve isto, ali je uvijek obilježeno Božjom snagom koja se očituje u ljudskoj slabosti i koja nadilazi očekivanja ljudi Pavlova, a i našega vremena.

Pozivom na oponašanje sebe Pavao u biti ne traži ništa drugo nego ono što u nekim drugim tekstovima izriče pozivom da vjernici čine ono što on sam čini (usp. 1 Kor 7,7-16; Gal 4,12-20; Fil 4,9). Takvo je razumijevanje Pavla došlo do izražaja u vrlo konkretnom slučaju iz 2 Sol. Tu je Apostolov život već označen kao predaja, kao izvor objave, kao mjerilo kršćanskoga ostvarenja križevne egzistencije, što će u kasnijim kanonskim i nekanonskim spisima

⁶³ Usp. G. S. Holland, *The Tradition*, 157s.

postati pravilo. Budući da nisu mogli oponašati nego nasljedovati Isusa, apostoli su bili i ostali uzori, modeli konkretnoga ostvarenja Isusova života, razumljivo, uvijek drugačije u novim okolnostima, što pojam uzora i označuje.

Pavao najvjerojatnije nije poznao povijesnog Isusa. O njegovu zemaljskomu životu saznao je na temelju predaje drugih, ali je iskusio snagu njegova križa i uskrsnuća. I suvremeni kršćani mogu to isto reći za sebe. Ne mogu, međutim, reći da je Krist toliko uzvišen i idealan da ga konkretna povijesna stvarnost, barem u onomu kako nam ga prikazuju navještajni evanđeoski tekstovi, demantira. Povijesni i proslavljeni Krist živi u svojim sljedbenicima, a oni su obični ljudi koje je moguće oponašati i u 21. stoljeću. Oponašanje je prihvaćanje svijesti o mogućnosti ostvarenja onoga što su neki, zreliji i savršeniji, već ostvarili. Ono je izraz životnoga stava o mogućnosti učenja od drugih. Od Pavla se svakako ima što naučiti u približavanju proslavljenomu Kristu, koji je "Početnik i Dovođitelj naše vjere" (Heb 12,2).

PAUL – MODEL OF CHRISTIAN BEHAVIOUR

Summary

Starting from the fact that Paul was the only new-testament writer who calls his addressees to imitate him, we have researched the texts in which he is doing so. Since nowhere in his original texts Paul explicitly speaks about the content of imitating, which will appear later in deutero-Pauline documents, we could extract that content only from a wider context of his calls. We have found that the content of that call is always directed to Christ's cross which was reflected in Paul's life and which, though blasphemy to the Jews and madness to the Greeks, in various ways manifests its redeeming power exactly in concrete life situations of an individual and community. Sufferings because of the Gospel, togetherness, not discords, because of the cross, reappraisal of reality, necessity to work and pleading for earthly realities, all these are the elements of the contents because of which Paul either praises or calls his addressees when giving himself as a model of behaviour, i.e. of imitation.

Key words: *imitation, imitating, co-imitators, troubles, suffering, persecutions, serving, perseverance, weakness, proclamation, proclaimer, model, paschal mystery.*